

VÁLTOZÓ VALÓSÁGUNK

Kevés-e a kevés ?

Az MSZMP Központi Bizottsága agitációs és propagandosztályának megbízása alapján a Nógrád megyei pártbizottság oktatási igazgatósága 1978. december 13—14-én Salgótarjában országos elméleti tanácskozást rendezett „A munkaerőhelyzet alakulása és hatása a termelésre” címmel. A konferencián a pályairányításról, a szakképzésről és továbbképzésről, az ipari és mezőgazdasági termelés, valamint a munkaerőhelyzet összefüggéseiről, a foglalkoztatási szerkezet változásainak hatásáról és a vállalati munkaerő-gazdálkodás legaktuálisabb gondjairól és feladatairól esett szó. Ez utóbbi témában Ürmösy László, a Salgótarjáni Kohászati Üzemek vezérigazgatója tartott előadást.

— A munkaerőhelyzetről a múlt év végén Salgótarjában rendezett országos tanácskozáson Ön sok egyéb mellett elmondta, hogy az ország ipari üremeiben pillanatnyilag rendelkezésre álló gépek, berendezések mellett a mostaninál jóval több embernek lenne munkája. Ez nem különösebb újdonság, hisz' a munkaerőhiányról évek óta egyre többit hallani. Aztán az is elhangzott az előadásában, hogy a gyárakban, üzemekben óriási munkaerő-tartalékok vannak. Másként fogalmazva akkor ez azt jelenti, hogy Magyarországon egyszerre van munkaerőhiány és munkaerő-fölösleg?

— A kérdést így leegyszerűsítve — hogy tudniillik munkaerőhiány vagy -fölösleg van-e nálunk — feltenni sem lehet. Sokkal összetettebb, komplexebb dolog ez. Mindent nyilván egy adott környezetben kell vizsgálnunk, adott technikai, adott szakképzettségi színvonal mellett. És ha így szemléljük, azt látjuk, hogy országrészenként, városonként, üzemekenként, de még brigádonként is, vagy akár a tudást, a gyakorlottságot, a szakképzettséget tekintve — minden ellentmondás nélkül egyszerre is lehet hiány és fölösleg. Vidéken a kelleténél több munkavállaló van, városokban kevesebb. Vagy például: üzemeken belül sok a segédmunkás, de kevés a szakmunkás. Vagy: több a lakatos, mint amennyi az adott gyár igénye, de kevesebb az esztergályos, és így tovább. Ha mindezt lehetséges lenne egészen széles körben vizsgálni és összesíteni, akkor arra a következtetésre juthatnánk, hogy nem használjuk ki teljesen a lehetőségeinket. Tehát, ha létrejöhetne egy ideális országos kiegyenlítődés, akkor valószínűleg munkaerő-fölösleggel rendelkeznenek. Ezt persze soha nem lehet várni, így aztán marad az időnkénti, helyenkénti és szakmánkénti hiány. E hiány megszüntetésének módja nem lehet az, hogy a foglalkoztatottak jelenlegi ötmillió-száz ezres száma jelentősen nőjön. Hiszen, ha nagyobb mértékben népesedik az ország, az nemcsak több munkaerőt, s ezzel nagyobb termelést, hanem nagyobb fogyasztást is jelentene. A gazdasági egyensúly csupán ezzel nem áll helyre, sőt tovább romlik. Más utat kell tehát választani.

— Miféle lehetőségek kínálkoznak erre pl. az Önök gyárakban?

— Szét kell bontani a kérdést. Az egyik lehetőség az, amit a nagyobb fegyelemtől várhatunk. A nagyobb fegyelem alatt elsősorban a szállítási, a szerződési fegyelmet kell érteni. Azo-

kat az anyag- és energiahiányokat, szerszámhiányokat, amik bizonyos kooperációs gondokból származnak, nagyobb szerződési fegyellemmel nyilván meg lehet szüntetni. Van ennek egy másik, gyáron belüli oldala is, mármint hogy a dolgozók ott tevékenykednek-e, ahol kell, vagy pedig eleve kevesen vannak bizonyos munkafolyamatoknál, másutt pedig viszonylagos bőség alakul ki. Ez nem kívánatos. Említettem példának okáért, hogy a mi üremeinkben az improduktív dolgozóknak az a része, amely mérlegelőkből, raktárosokból, szerszámkiadókból (és az ehhez hasonló körből) tevődik össze, kétszer, két és félszer nagyobb, mint például egy fejlett kapitalista ország üzemében tapasztaljuk. Nyilvánvaló, hogy ez fölöslegesen sok, és ebből a létszámból lehetne átcsoportosítani termelő, produktív munkaterületekre.

Van aztán olyan értelmű veszteségidő is, amelyik a váratlan gépi meghibásodásokból adódik. Ha ezt elfogadjuk megváltozhatatlan tényként — bár meggyőződésem, hogy ez egyáltalán nem megváltozhatatlan —, akkor is lehetne szervezettebb javítással, az alkatrészek jobb előkészítésével, a karbantartási módszerek kedvezőbbé tételével csökkenteni. De az elveszett idő legnagyobb része a dolgozók fluktuációjával függ össze. Ahogy itt a számokat nézegetjük, a dolgozók 15—20%-a lényegében sosem végez produktív munkát: éppen átmenőben van egyik helyről a másikra, vagy éppen betanul. Ezek az időszakok jelentős kieséseket okoznak a hasznos munkaidőalapból. És ha már fluktuációról van szó, elmondanám, hogy nagyon sok gondot okoz a felsőfokú végzettséggel rendelkező szakemberek „mozgása”. Utóbbi év alatt mi 67 diplomás munkavállalót vettünk fel, ám időközben közülük 36 eltávozott. A felmondás oka rendszerint a lakás hiánya volt. Elég figyelemreméltó tény ez, már csak azért is, mert az egyre magasabb műszaki-technológiai szint eléréséhez nagy szükség van diplomás szakemberekre, s a jelenlegi körülmények között éppen nekik nem tudunk a letelepedéshez kellő segítséget adni.

— Ha lenne rá mód, a SKÜ-ben kitennék a „munkásfelvétel” táblát?

— Minden további nélkül tudnánk 400—450 embernek munkahelyet biztosítani.

— De ugye azt sem tagadja, hogy ezt a 400—500 embert gyáron belül is megtalálnák?

— Egy részüket minden bizonnyal. De a gazdaságos munkaerő-felhasználással évek óta foglalkozunk. A gyári rekonstrukcióval összekötve bizonyos gyártmánykorszerűsítés, választékszűkítés is folyik. Ezáltal megszüntettünk körülbelül 400 munkahelyet, főlzsabadítva vele dolgozókat. A másik pedig, hogy tart a mechanizálás, gépesítés, automatizálás. Így egy adott munkafolyamatban a korábbi létszámnak csak egyharmadára, egynegyedére van szükség.

— A korszerűbb technológia korszerűbb tudást igényel. Ugyanakkor Ön egy érdekes jelenségről számolt be, ami — azt hiszem — kizárólag az ipari üzemeket sújtja. Nevezetesen, hogy a gyárakból a legképzettebbek mennek el a szolgáltatóiparba, és egyre képzetlenebb, sokszor iskolázatlan munkásokat kénytelenek alkalmazni az üzemek.

— Igen, ez egy elég éles ellentmondás. Egyik oldalon valóban a legmagasabb szintű technikai berendezések, műszerezettség, automatizáltság, programvezérelt rendszerek állnak, amelyekhez magasabb képzettségű dolgozókra van szükség, mint amilyenek tegnap, tegnapelőtt dolgoztak még a munkapadok, termelőhelyek mellett. Másik oldalon viszont az a sajnálatos tény, hogy az a munkaerő, amely az iparba most beáramlik — a javítóiparba eltávozottak helyére — képzetlenebb, mint ami-

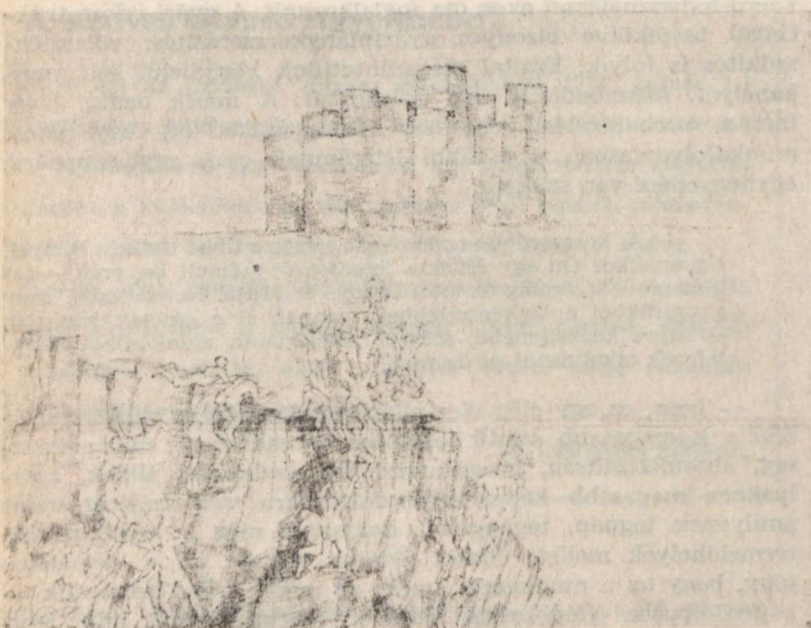
vel korábban rendelkezünk. Talán jellemzőképpen elmondhatnám, hogy a mi 4000 embert foglalkoztató vállalatunknál majdhogynem ezren vannak, akik a nyolc általános iskolát nem végezték el. S közöttük sajnos nem kevés — mintegy 140 — a 30 éven aluliak száma, annak ellenére, hogy a vállalatnál kihelyezett általános iskolai tagozat működik. Évek óta 70—100-an vesznek részt ebben az oktatásban, de a nyolc általánost el nem végeztek száma nem csökken, hanem inkább kismértékben emelkedik.

— Hogy ebből aztán milyen gondok kerekednek, arra például az, ami az Önök dróthúzó üzemében történt.

— Igen. Ezelőtt négy-öt évvel még az volt a természetes, hogy az új dolgozó bejött, és a normális munkafolyamatot el látó dróthúzó gépek mellett mintegy 8 hét alatt megtanulta a munkát. Ma viszont ott tartunk, hogy a húzógépekből át kellett alakítani alacsonyabb húzósebességre néhányat. Ez 25—30 százalékos sebességcsökkenést is jelentett. Csak így mertek ezek az új dolgozók a gépek mellé állni, mert a normális húzási sebességet elviselhetetlenül nagyra ítélték, és így is — tehát egy alacsonyabb húzási sebesség mellett is — 12—14 hétre növekedett a betanulási idő. De ez általános probléma, nemcsak abban az értelemben, hogy a kezdő munkások betanítása nehéz, hanem olyan értelemben is, hogy a megjelenő magasabb technikai színvonalú berendezések mellett a meglévő munkásállományt is állandóan képezni kell. Máskülönb feladatát egyszerűen nem tudja ellátni.

— Ön azt mondta, hogy a vállalatoknak már rá kellene döbenniük arra, hogy aki újonnan lép be a gyárkapun, az nem tud semmit. Ez a frissen végzett szakmunkásokra, ipari tanulóakra, szakközépiskolásokra is érvényes?

— Elhangzott egy előadás azon az elméleti konferencián, ahol is az egyik ipari szakmunkásképző intézet vezetője azt mondta, hogy körülbelül tízévenként változik a technológiai színvonal és ezt a magasabb szintet kellene a gyakorlati oktatásban és az elméleti felkészítésben érvényesíteni. És azt is mondta, hogy sajnos, mire az ennek megfelelő tankönyvek elkészülnek, „keresztülmennek” a különböző fórumokon és a gyerekek kezébe kerülnek, addig a tízéves ciklusnak már a nagyobbik része eltelik. Alig van egy-két év, amikor a technikai színvonalal harmonizáló, hasznosítható ismereteket tanulnak a gyerekek. Az utánuk iskolába kerülők már egy alacsonyabb technikai szintet ismernek meg, és szembetalálják magukat a gyakorlatban egy magasabb színvonalal, bonyolultabb rendszerekkel, aminek az ellátására már nem képesek. Tehát (itt megyünk vissza az alapfogdolathoz) általában kevés az a tudás, amit akár a szakmunkás, akár — nyugodtan mondhatjuk — a főiskolát vagy egyetemet végzett munkavállaló magával hoz.

És ezért van, hogy a rendszeres és folyamatos képzés is a vállalatok gondja lett. Mi például évente mintegy 1300 embert képezünk ki.

— Ön egy másik vonatkozásban is elégedetlen — főként a szakközépiskolákból érkezőkkel. Nevezetesen: merthogy inkább az irodákat, mint az üzemszarnokokat választják.

— Ez az iskolai forma tulajdonképpen nem is szakembereket, nem is humán felkészültségű, általános műveltséggel rendelkező embereket bocsát ki. Alapot a szakközépiskola arra adhat, hogy az ott frissen végzett fiatal, magát továbbképezve, jó szakmunkássá váljék. De a közfelfogásban nem ez jelentkezik, hanem az, hogy ő érettségizett, középiskolai végzettséggel rendelkezik. Így tehát, amikor munkát vállal, elsősorban íróasztal melletti munkát szeretne. Ez azért is szembeötlő, mert a kereseti viszonyokban egy értékes, jó munkás (csak a különbség érzékelésére mondom) mintegy 5000 forintot kereshet (például nálunk a hideghengernűben, ahol műszerezett, komoly értékű berendezéseket kezelhet fizikai erő nélkül), szemben egy általános adminisztrációs, vagy egy műszaki szerkesztésben dolgozó 2000 forintos fizetésével. De itt, ezen a helyen egy műszak van, lehet fehér ingben, vasalt nadrágban járni, a másik helyen viszont három műszak van, és bizony fei kell húzni a kék munkaruhát, és hát egy kicsit olajos is lesz az ember keze.

— A két és félszeres fizetés nem csábít?

— Ez nem olyan vonzó körülmény, ami miatt a fiatalok nagy része vállalná a magasán kvalifikált fizikai munkát. De, hogy megint egy, a konferencián elhangzott példára hivatkozzak: az Országos Tervhivatal egyik osztályvezetője mondta, hogy 1976-ban — az adminisztratív létszámkorlátozás bevezetésekor — az országban mintegy tizenötezer munkaképes leány hirtelen „eltűnt”. Kiderült, hogy inkább otthon maradnak, semmint hogy nekik nem tetsző munkát vállaljanak, ha mégoly jól is fizetik azt. Ezek természetesen nem mind szakközépiskolát végzett leányok voltak, csak azért említettem őket, mert viselkedésük igen jellemző és szemléletes.

— Magyarországon évtizede létezik „robotprogram”, kész tervekkel és sorozatgyártásra is alkalmas üzemekkel. Ezek az ipari robotok és úgynevezett pótlólagos automatikák alkalmasak az élőmunka helyettesítésére, és nem is kerülnek olyan sokba. A munkaerőhiány mértékéhez képest mégis igen lassan terjednek. Miben látja Ön ennek az okát?

— Megítélésem szerint ezek az ipari robotok ott alkalmazhatók jól és hasznosan, ahol az automatikus beállítás révén nagy sorozatú gyártást lehet huzamosabb időn keresztül fenntartani. De sajnos talán az egész magyar iparra az a jellemző, hogy nagyon sokféle terméket, kis sorozatokban gyártunk. Kicsi a tipizáltság foka, sokfajta alkatrészt használunk, és ez azt eredményezi, hogy a gépeket, berendezéseket igen gyakran kell más és más profilra átállítani. Ez az átállítás korlátozza az automatikák használhatóságát.

— És ebben nem lehetne előbbre lépni? Már a gazdálkodás megszervezésekor a nagyobb sorozatokra törekedni? Piac nincs rá? Gyárak közötti egyezség kérdése ez? Min múlik végül is?

— Megítélésem szerint leginkább munkamegosztás kérdése. Egészségesebb munkamegosztásra kellene törekedni itthon is, de főleg a KGST keretében, a szomszédos szocialista országokkal. Ebben én nem látok elég erőteljes előrehaladást. Több-ször beszélgettünk már erről a kohászati berkekben és beszélgettek az ágazati irányításunkban is. Erősödik az a felfogás, hogy csak ezáltal tudnánk nagyobb teljesítménynövelést elérni. Az egészségesebb munkamegosztás javítaná a gépidő-kihasználást, az ipari robotok alkalmazásának, vagy egyéb automatikus rendszerek beállításának lehetőségét növelné, és ezzel természetesen felszabadíthatna ma még lekötött munkaerőt. De az országok, vagy vállalatok közötti jobb együttműködés megteremtéséig is van még tennivaló — a gyárkapun belül is — éppen elég.

Feuer András

A „tűpénztől” napjainkig

„Oh, felszabaduló női kezek,
kibúvók végre a nyállal sodort
fonál rabszjaiból, a kötötük
villámzó csuklóbillincseiből,
az írógépek vitustánc-dühéből —
símogatásra homoruló tenyerek,
rángó szájsarkat, szemhéj-ideget,
csecsemő ajkat
csitító ujjbögyek,
kezek, szemnyitó, szem-lezárók,
mennyi vár tennivaló még reátok.”

(Ilyés Gyula: Az orsók ürügyén)

Tünékeny pillanat: a kezek lazán összekulcsolva, elernyedve bújnak meg a kötényben. Gazdájuk közben a bütyök regényét mondja el — önsajnáltság helyett fel-felcsillanó humorral, a sokat megélt ember mélyről fakadó derűjével. A nyomorúság mögött a helytállni tudás öröme is kirajzolódik, így, miközben pereg a szó B. néni szájáról — ebben is szinte verhetetlen —, kismulnak a ráncok.

— Tizenkét éves koromtól dolgozom komolyabban. Már gyereklányként, megtanultam kenyeret sütni, libát tömni, tehenet fejni: nem maradhattam ki a mezei munkából sem, délben pedig velem hordatták az ebédet a határba, mellécsapva még egy ötliteres vizeskorsót... Hogy is mondjam: idegen kenyéren, vagy a magam kenyere nőttem fel? — a szüleim meghaltak, egy parasztnál nevelkedtem. A hat osztályt kijártam, de bármennyire is szerettem volna, a legmerészebb álomban sem gondolhattam tanulásra. Helyette másféle tanulóévek jöttek: ha a parasztnál véget ért a kukoricakapálás, elmehettem egyelni az urasági földre. Alig futott el pár hét, beköszöntött az aratás — két férfiember után szedtem a markot. Győztem a munkát. Nem dicsekvésből mondom, de mindig híres voltam a fürge-ségemről, kitartásomról. Néha tán jobb lett volna eltitkolni...

De hogy ne kanyarodjak el nagyon messzire: jártam én szőlőt kötözni is. Harangszókor, négy órakor már a falu szélén voltunk — mire a nap felkelt, ki kellett érni, mert aki később jött, annak nem adtak munkát. 1932-ben férjhez mentem, aztán már csak a kulákhöz jártunk, harmadost vállaltam: a férjemet többször is egy-két hónapra elvitték katonának, éppen a legnagyobb dologidőben. A felszabadulás után, '46-ban öt hold juttatott földet kaptam az öt gyerek után. Az emberem csak 48-ban jött végleg vissza — addig magamnak kellett boldogulni, a gyerekeket eltartani, a szántatás fejében kapálni járnai. 1950-ig tart hát az én munkaviszony nélküli életem. Igaz, megszülettem, és erőmből telhetően nevelgettem hat gyereket, ami nem ment munka nélkül — akkor léptünk be a tévészébe. No, az egy külön fejezet...

*

A harangszótól napnyugtáig végzett munka és a „tűpénz”, az apától, férjtől piperére, öltözködésre kapott pénz pers-

pektívái után a felszabadulást követően számos pálya nyílt meg a nők előtt. Persze, hosszú folyamat volt ez az „átállítás”, buktatókkal, megugrásokkal teli. Nógrád megyében a nők foglalkoztatottsága legdinamikusabban 1970-től, a nőpolitikai határozat megjelenésétől fejlődött. Akkor a munkaképes korú nők 39 százaléka dolgozott — ma már 71 százalék. A közben eltelt időszakban — ezekre az évekre esett a bányászat gazdasági szerepének csökkenése — kisebb lett egyes családok jövedelme, ezért sok nő került a háztartásból az üzemekbe. Volt is erre lehetőségük, hiszen számos gazdaságpolitikai intézkedés, üzemfejlesztés és -létesítés segítette ezt. Javult a nők aránya a hagyományos, régi nagyüzemekben, ekkoriban telepítették a jánosaknai, a balassagyarmati, a pásztoi könnyűipari gyáregységeket, az ipari szövetkezetek is létrehoztak jó néhány nőket foglalkoztató telepet. Több, mint hatezer nő talált munkát — a foglalkoztatottak 49,5 százaléka ma már a „gyengébb nem” soraiból kerül ki. Van pályák — az országos tapasztalatokkal megegyezően —, melyeken Nógrád megyében 75—78 százalékban nők dolgoznak (elnöiesedett például a kereskedő-, a pedagógus-, az orvosi pálya). Megháromszorozódott a női újítók száma (77-ben 167-en voltak), Kiváló dolgozó kitüntetéssel 838-an kaptak megyénkben. Sokáig élő gond lesz még a szakképzettséggel rendelkezők kis aránya, amin változtatni egyszerre politikai és gazdasági feladat. (Helyenként a hibás vezetői szemlélet, sok esetben alacsonyabb szakmai képzettségük és a családi okokra való hivatkozás akadályozza, hogy a vezetésből is arányuknak megfelelően vegyék ki részüket.)

*

Kora: 36 év. Beosztása: laborvezető mérnök, emellett egy nagy gyár egyik osztályának vezetője. Két gyermeke van, kohómérnöki diplomája mellé mérnök-tanárít is szerzett. És egy kellemes ráadás: jó kedélyű, csinos nő D.-né. Nem túlzás mindezek ellenére, hogy a nők mérnöki hivatásának árnyoldalairól szól?...

— Elfogadnak vezetőnek, nem restellik férfikollégáim sem, hogy hozzám jöjjenek megvitatni egy-egy problémát. De így lenne-e, ha valóban a szakmában dolgoznék, azaz öntödei vezető szakemberként találkozoznának velem?... Az a szemlélet, hogy képzettség ide vagy oda, „csak nő”, még nem a múlté. És ami a legfurcsább: gyakran mi magunk is így vélekedünk... Vagy ez nem is olyan különös? A vezetéssel nagy felelősség jár együtt: más csak húsz-harminc embert vagy műszakilag képzett munkatársakat irányítani, mint egy sok száz főt foglalkoztató termelőüzem élén állni. Tisztában vagyok vele, nincs úgynevezett „pótolhatatlan ember”, de mégis más dolog a közvetlen termelés-irányításból kiesni egy-két hétre a gyerekek betegsége miatt, mint például a fejlesztési osztályon. Ez így, persze, eléggé önáltatásszagú... Rengeteg bennünk a félelem: megálljuk-e a helyünket nő léteinkre, hallgatnak-e ránk. Ambíció dol-

gában előbbre kell lépnünk, az biztos! Nemrégiben, az ifjúsági parlament idején megdöbbenett egy adat: a 30 éven aluli nők között nálunk mindössze két szakmunkás van, egyetemet hárman végeztek. A középszintű vezetésben levő nők átlagosan jóval idősebbek a férfiaknál: ha már a gyerekek nagyobbacska, akkor mernek vállalkozni ilyen feladatra.

— Ön hogyan tudta egyeztetni az anyai hivatást a mérnökivel?

— Most már tíz-, illetve öt éves a két gyerek. A nagyobbik öthónapos kora után, a kisebbik nyolchónapos korban bölcsődébe került. Ezen a pályán nem engedheti meg magának az ember a hosszabb kiesést: a technikában ezernyi változás van, a minőségi fejlesztési feladatok, a folyamat ismeretét is megkövetelik.

— És a kutatás?

— Van alkalmam rá — a lemezek pikelyeződésének problémájával két éve foglalkozunk aktívan. Konferenciákra, ankétokra éppúgy eljutok, mint a férfikollégák. Tagja vagyok a MTESZ egyik szakosztályának, nyelvtanfolyamra járok, TIT-előadásokat vállalok, tanítok a technikusminősítőn, vannak feladataim a pártban, a KISZ-esek körében. A férjem hasonlóan elfoglalt ember. A két gyerek, a lakás, a havi egy-két kiküldetés — mindezek után nem jut időm arra, hogy tudományos szintű kutatást végezzek, ebből dolgozatot is írok. Bevallom, ez az ambíció nem is nagyon kizoz...

*

— Siker és kudarc nem a nemünkön múlik — a munkában egyáltalán nem érzem hátrányos helyzetűnek magam azért, mert nő vagyok. Sőt igen gyakran előny... Ez nagyon természetes dolog is: ha egy tervvel elmegyek a műhelybe, kedvesen fogadnak, nem mondják, hogy ezt lehetetlen megcsinálni: üveges vagyok én is, megtanultam, mit lehet, mit nem. Tizenöt éve vagyok én itt, ebben a gyárban, a közösség tagjának érzem magam.

— Milyen pálya az üvegtervezőé — férfiak, vagy nők vannak többségben?

— Tapasztaltam, sokan hiszik azt, ezen a területen ritka a női iparművész. Pedig talán az üvegáruk finomságából és abból, hogy a termékek a háztartást szolgálják ki, logikusan következne, mi vagyunk többen. Az ország üvegyárainak 40 tervezőjének csak negyede férfi.

— Az izlés terén nincsenek harcaid, összeütöközéseid. Eddigi kiállításaidon a modern vonalak uralkodtak.

— Több szempontot kell figyelembe venni egyszerre. Ha bent vagyunk a műhelyben és mintázunk, nincs olyan, hogy kigúnyolnának valamiért, amit túlságosan újnak, merésznek találnak. Inkább hallgatnak róla, vagy minden sértés nélkül annyit mondanak: no, ez egy új ötlet... Volt már, hogy magam csináltam meg a drótháló, amibe az üveget fújták — a nagy méretű padlóváza készen már sokaknak tetszett.

— Látom az asztalodon a sok telexcsíkot: ide ezt, oda azt kell minél sürgő-

sebben lerajzolni, a megrendelők nem szeretnek várni, és gondolom, a prémium is ugrik. Ez nem okoz problémát számodra?

Zs. kesernyés mosolya sokféleképpen értelmezhető, de egyértelművé teszi.

— Őszintén mondtam, hogy elégedett vagyok, szeretek itt dolgozni, nem érzem hátrányát növoltomnak. De még nincs családom, gyerekeim — ha bent kell maradni valami miatt késő délutánig, senki sem „sir utánam”. A prémiumról meg annyit, hogy olyan nincs. Van a három és fél ezer forint fizetésem. A nem tömeggyártásra szánt terveimből kisebb szériát kihozni, értékesíteni meg csak akkor tudok majd, ha tagja leszek a Képzőművészeti Alapnak. Aki Iparművészeti Főiskolát végzett, annak szinte ingyen adják a „belépőt”. Nekem ez hiányzik — bár úgy érzem, egyet és mást már letettem az asztalra. No, de az megint nem „nőkérdés”...

*

Ha továbbra is jó marad a házasság, ha a két gyerek közül legalább az egyik a szülőknél marad a házasságkötés után, ha nem éppen a lánykori barátnők „hozzák össze” a pletykát a férjéről — talán még ma is háztartásbeli lenne V.-né. Túl sok volt a „ha” ebben a hétköznapi történetben. A csendesnek, zárkózottnak ismert asszony, sokáig emlegetett féltékenységű kirobbanása után, végképp bezárkózhatott, elmagányosodhatott volna... De nem ez történt. 45 éves kora ellenére merte vállalni a 180 fokos fordulatot, addigi életének megváltoztatását, munkába állt. A betanító tanfolyamon kitudt gyors „kapcsolásával”, ügyes kezével. Bár a falujából csak ketten dolgoztak az üzemben, sikerült gyorsan beilleszkedni, társakat találni. Valahogy helyrebillent a személyiségmérlege: nem volt már annyira „favágás” az otthoni munka sem. Hol viccesen, hol gúnyosan, sűrűn emlegetjük a munka jótékony hatását. Annak ellenére, hogy nem ritka a munkába menekvés, a családon belüli kishitűség elensúlyozása a sokszor túlzásba vitt elfoglaltságokkal, férfiaknál és nőknél egyaránt valóban segíthet helyrerázódni, ha feladatokat lát az ember.

*

Férje jól kereső bányász. R.-nének a házuk felépüléséhez „mindössze” annyi köze van, hogy csirkét, kacsat, nyulat, disznót tartottak otthon, szép kertjük volt, s a munka oroszlánrésze az övé, a háztartásbeli — ugyan minek vállalt volna munkát? Igaz, első időben óvoda sem volt a faluban, bár a közeli nagyközségbe bejáró munkásnők édesanyjukat, vagy anyósukat már akkor is „beszervezték” a gyerekek mellé... De „akinek ilyen jól megy, minek kóborogjon a felesége?” — hangoztatta a férj és az anyós. A gyerek harmonikus, biztató értelmi fejlődése is csak azt igazolta: az asszonynak, ha teheti, otthon a helye, nevelje a gyereket. A második csemete nagyrészt az asszo-

nyi rafinériának köszönhető: ő akarta olyan nagyon, mert félt a fiú továbbtanulása miatti egyedüllétől. Aztán a kislány megszületése kissé felborította az eddig szilárdnak hitt családi törvényeket. 35 éves kismamaként elkezdte irigyelni a munkába eljáró nőket. Igaz, nem nagy a kereset, de jó lehetőség az önálló munkára, bizonyos függetlenséget és a hasonló gondokkal küszködő asszonyok közösségét nyújtja a bedolgozás. Minek porosodjon a varrógép kihasználatlanul az előszobában, amikor emellett a munka mellett a csecsemőt is el lehet látni? Ma már talán a férjürem is megérti, mire jó ez a „divatozás”...

*

— Szerencsére, nem nekem, hanem a férjemnek csörög az óra reggel ötkor. Megfőzi a kávé, közben elkészül, behozza nekem is. A reggelit elkészíti magának, es megkávészunk, utána indul munkába. Ekkor kezdődik számomra az úgynevezett második műszak első fele. Végigtakarítok, a gyerekszobát utoljára, mert alszik még a két srác. Elég sűrű program ilyenkor a vasalás is: szeretem, ha a fiún a trikótól a köpenyig minden friss. Ő tízéves, a kislány nyolchónapos — előkészítem hármunk reggelijét. Közben mindig megérkezik anyu, ő átveszi a kisebbiket. Ezalatt jut idő magamra: zuhanyozás, kozmetika, frizuraigazítás. A fiúmmal együtt indulunk az iskolába — ugyanis tanár vagyok. Délben hazaviszem az ebédet a napköziből, megebédelünk, ellátom a kicsit. Délután korrepetálás, szakkör, egyéb társadalmi munkák jönnek. Háromkor érkezik a férjem, átveszi anyutól a kislányt. Nekem marad a mosás, mosogatás és persze, mielőst ezekkel végzek, vissza kell venni a gyere-

két... Fürdetés, vacsorakészítés, aztán marad egy-két óra szabad időm. Apropos, vannak még a dolgozatok — szerencsétlen szakpárosításom van ebből a szempontból... És valamikor nevelni kell a saját gyerekeimet is.

*

— Azt hiszem, csak egy nő lehet olyan bolond, hogy természetesnek veszi a leghátrányosabb munkaosztást is... Sok családnál a férj ingázó, a feleség helyben vagy közelben dolgozik. No, ez nálunk nem így van. Igaz, munkaidőm nem teljesen kötött, a vekker öttől fél hétig naponként másképp csörög. Tény az, hogy én kelek fel, teát, kávéfőzök. Utána felkészítem a fiúcskát a bölcsődébe, de ha nagyon hajnali még az időpont, odabújhat egy-két órára az apja mellé, akkor csak a ruhákkal van gondom. Délután 4—5 között érek haza. Hiába közeledek a harminchoz, nem tudom kihagyni, hogy lefektetésig, amennyit csak lehet, ne játszsak a gyerekekkel. Ezért a tévé elé csak ritkán ülök, a fennmaradó idő a háztartásé. Tudom, ez csak addig van így, amíg a gyerek ilyen kicsi és aranyos, de azért elgondolkoztat néha, hogy milyen kevés idő jut saját magamra. Hogy közben hol a férjem? — Itt-ott ő is segít, de csak passzióból. Csak a fizetésért végzett munkában van egyenjogúság!

*

Kedves barátnőm! Eltelt — eddig úgy érzem, nem „kitelt” — egy esztendőm lengyel kenyéren. Mint ember, már nem vagyok csudabogár — ez egyre javuló nyelvtudásomnak is köszönhető —, van néhány barátunk, a férjem összehozott egy-két közgazdással, köztük nőtársakkal is. De mint asszony, különös szerzet-

nek számíthatok. Otthonról (nem tudom még másképp mondani...) kapott szolgálati útlevelem, melyet a magyarországi konzultációk idején meg kell majd hosszabbítani, a budapesti „komoly” csekkönyvem (arra fut be a havi gyermekgondozási segély...), a lassan készülgető doktorim, a lassan megmozduló második gyerek — mindez együtt kissé szokatlan. A férjem unokanővére havi kétezer zlotyot fizet egy magánbölcsődében (a fizetése alig több, mint háromszer), mert mindenáron vissza akart menni dolgozni — de több olyan diplomás nőről hallottam, aki a fiók mélyére dugta az oklevelét. Anyagilag segít minket, hogy közösen fordításokat vállalunk a lengyel—magyar barátság és házasság jegyében, oda-viszsa. No, és a doktorim: azt mondták itt-hon, hogy bár elég komoly a magyar anyagom, jobb lenne összehasonlító elemzést végezni. Ezzel egy kicsit igyekezni kell, hiszen még egy gyerek mellől is nehezen tudok elszabadulni, hát még, ha megjön a második!... A napokban eszembe jutott valami — itt nem mondhatom el senkinek, ezért megírom neked. Felrémlettek előttem egyetemista nézeteim a gyesről — tudod, kérdőíveket tölttettem ki, sokféle, sokféle családnál jártam a nagy Budapesten. Minek sajnáltatják magukat? Minden csak a nő személyén, egyéniségén múlik. Ha akarja, ki tudja tölteni értelmes munkával, nyelvtanulással, önképzéssel, olvasással az időt; aki unatkozik és boldogtalan, az megérdemli. No, eljött a személyes bizonyítás ideje! Bevallom, rosszabbul megy, mint vár-

tam... — az, hogy nem szakadtam el a kutatástól, néha a gyerek rovására megy. Pedig sokat kellene vele beszélgetni, hogy természetes öleteleme legyen a kétnyelvűség. Sokszor élszégyellem magam, amikor verem az írógépét, és odatotyog, néz tágranyilt szemekkel — akkor pár óra csak az övé, a munka nem szalad el. Beismerem, korábban naiv voltam — ez valóban egyfajta tudathasadás: most tudunk legtöbbször elérni a munkánkban, hivatásunkban, bizonyítani, a nők nem gyengébbek ész dolgában, ügyességben, szorgalmában... De mikor jönnek a gyerekek?! Annyira „hipermodern”, túlemancipált nőszemély meg nem vagyok, hogy gyerek nélkül el tudnám képzelni az életünket. Szerencsére egyformán gondolkodunk, és bár túlzásba nem viszi, amit tud, segít a férjem.

Közép- és hosszú távú tervekkel a közgazdaságban eleget foglalkozom — nálam ilyenek „házi használatra” nem születtek. De... elképzelhető, hogy a férjem cége megbízásából pár év múlva hazamegyünk. Ha nem? Ijedős nem vagyok, hiszem, hogy megtalálom itt is a helyem.

*

— Több mint tíz évig tulajdonképpen csak dolgozni kellett a térszben; megmutatni azoknak, akik nem hittek a szövetkezetben, hogy ezt az utat kell járni. Volt olyan, hogy napi négy forintért kapáltuk végig a napot. Sokan csak kihasználták a „közös vagyont” — amire lehetett, rátették a kezüket. Néha erőszakosnak, ügyeskedőnek kellett lenni, hogy a munkánkért

kapjunk is valamit. Például a mákföld esete. Akkor már írták a munkaegységet — ez a jobb munkák közé tartozott. Sérlemesnek láttuk mi, alapító tagok, hogy ebből nem kapunk részt. Brigádfőnök voltam, kimentünk az asszonyokkal hajnal háromkor. Fogtunk egy jó darabot, erős tempóval. Mire kijöttek azok, akiknek odaadták a munkát, már nem tudták „visszacsinalni” a ténnyt: ki kellett írni az egységet.

Nyugdíjas úgy lettem, hogy 18 év négy hónap után az egészségügyi vizsgálaton azt mondták, csak egészen könnyű munkát vállalhatok a csúnyán elgöbösödött izületeimmel. Ilyen nem volt akkoriban — így százalékkoltak le. Kezdetben 460 forintot kaptam, amikor a faluban a szociális segély 480 forint volt... Nem számított, hogy mindig azt csináltam, amit kellett, amit más nem végzett el — vasárnap a párttaggyűlésről jövet behívtak megfejteni a teheneket, mert ott álltak egész nap duzzadó tőggel, 12–14 órát kapáltunk, egyeltünk a közösen... A hat gyerek közül három lány. A legidősebb volt a legértelmesebb, de kicsit úgy járt, mint én — bár többet tanult, olvasott, levelezőn majdnem elvégezte a gimnáziumot, volt könyvelő, most raktárvezető. A munkahelyén a családban jött egy-két probléma, azért maradt ki harmadikban, de most jól élnek. A másik kettő főiskolát, egyetemet végzett, a legkisebb már nappalin, gimnáziumban tanít. Örülök annak, hogy a munkától egyik sem ijed meg...

G. Kiss Magdolna

Van egy különbuszom

A harangláb felől léptek zaját hozza a hajnali szél. A Kosuth utcának visszakopog a Petőfi, a főutca pedig csak egy neszező csoszogással felel. Mint egy jelre, a lépések zaja egyszerre ül el a félig zárt autóbuszváróban. A hirtelen csendhez órák lehetne igazítani; pontosan fél öt van.

A koránkelők keveset beszélnek. A kézfogásokat elmormolt „Jó reggelt!” kíséri, erőtlén a köztözködő hang is: „Jó annak, aki ebben a cudar időben még ágyban lehet.” Az emberek szélárnyékba húzódnak, itt-ott cigaretta parázslík. Nem dobják a földre akkor sem, amikor a faluvégről befut az öreg Ikarus. Munkásjárat ez, a bagót eltüntetni sem lehetne, hamutartónak meg úgyis ott van a padlón az olajos rács. Csak oda kell pöckölni a csikket.

„Mehetek, Osz bácsi? — kérdezem a pilótát. — Elvinne Pestre?” Illendőségből csupán, hiszen egy héten egyszer, mindig pénteken, odaállok mellé, megvárva, hogy elfoglalják helyüket az ecsegi és a csécei munkások is. Nem mondta senki, de tudom, hogy csak azután ülhetnek le, itt minden helynek gazdája van. Azért arra még nem volt példa, hogy Budapestig álltam volna. Most is azzal biztat a „kocsiparancsnok”: „Menj B. mellé, a szomszédja ma nem jön, vágja a hízó”. Jobbágyinál már a fél autóbusz horkol, én meg B.-t hallgatom.

*

„A bányától jöttem el, már több mint tíz éve, azóta járok Pestre. Nem a pénz miatt, az megvolt, de összeszaladt körülöttem a baj. Visszatettek csillásnak, merthogy nem volt semmi iskolám. Aztán meg számon kértek rajtam egy csomó acéltámat. Hajtottunk, mint a veszetek, a göré állandóan üvöltözött, hogy

„emberek, mi a jóistennek vesződnék azzal a védőráccsal, pakolják anélkül, és vigyék, nem érünk rá gatyázni.” Trógeroltuk hát, és vittük rács nélkül, amíg egyszer le nem zúdult a rakomány. A tisztelt főnök urak persze nem győztek mosakodni, aztán meg rongyosra tépték a pofájukat a számonkérésben, mindent rám akartak kenni. Ez volt hát az oka, a visszaminősítés, meg a baleset. Jobbnak láttam idejében lelépni, vagy úgy is mondhatnám, hogy megszöktem a nagyobb balhé elől.

Az első évben öt vagy hat helyen dolgoztam, nem is tudom már pontosan. Meg sem melegeztünk az egyik helyen, máris ott volt az állásszerző, hogy, „no, emberek, szedjék a betyárbútort, találtam maguknak jobb helyet!” Mentünk mi, persze, hogy mentünk — az egész brigád együtt! — a nagyobb pénzért. Igaz, hogy mindig átvert, mert a beígért emelést soha nem kaptuk meg, de valamivel az új helyen mégiscsak többet fizettek. A mi emberünk aztán lebukott. A bíróságon tudtuk meg — merthogy oda is kellett járni, a Markóba —, hogy a fejpénzért ráncigált bennünket egyik vállalattól a másikhoz. Volt ezekből akkoriban sokféle. Mások az állomásokon kötötték az üzletet, de a mi emberünk nagymenő volt, bejött a munkahelyre, ott lobogtatta az új szerződést, vitte az egész brigádot odébb egy házzal. Állítólag több száz kuncsaftja volt.

Azóta — a pertől számítva — most vagyok a második helyen. Igaz, hogy télen én otthon sosem látom a napfelkeltét, nem számítva a hétvégeket, de mit tegyen az ember? A pénzért és főleg a nagyobb pénzért felkelünk hajnalban, és elme gyünk Pestre.”

*

Azt mondja a pásztói állomásfőnök: „Nem látlak mostanában utazni. Nem jársz sehová?” „Van egy különbuszom, egy céljáratom. Nem tudtok ti azzal konkurrálni — válaszoltam neki.

— Az első három falu után nem áll meg sehol, gyors és főleg megbízható. A felére zsugorodott utazási idő azonban nem az egyedüli előny. Valahol, valaki mellett mindig van egy üres hely...”

*

„A családdal vacsorázom, velük fekszem, mellettük alszom és... jóval előbb ébredek, mint ők. De megéri. Látom, hogy mi van otthon, a szállón meg — két évig laktam ott — állandóan a gutaütés kerülgetett. Nemcsak az volt a baj, hogy a keresetem egyharmadát visszahordtam, nem tudtam én ott egyáltalán megszokni. Munka után a sok savanyú pofa csak bámult ki az ablakon, ebbe bele lehet hülyülni. Így meg, hogy hazajárok, este kiszaladok a hegyre — nyáron még arra is van idő — berántok egy darabka szőlőt, vágok valami zöldet a nyúlnak. Ott meg csak lestem a mindenféle embert. Sok még ételt sem váltott, úgy éltek, mint a cigányok. A szállón tudtam meg például, hogy L.-en nem divat a táska. Hétfőn jöttek egy elkötött zsákkal, egyik felében a krumpli, a másikban a hazai kenyér. Ezen éltek egy hétig, és így csinálták már vagy tizenöt éve.

Mikor is hagytam abba? 1960-tól hét évig voltam a Nógrádi Szénbányáknál, ezek után következett a két év cigányélet, Pesten. Azóta lehet naponta bejárni, akkor kaptunk egy buszt. Azaz dehogyis autóbust, egy ponyvával letakar ZIL-t. Tudja, uram, mit jelentett ez? Mi magunk bütyköltünk a platóra üléseket, kaptunk fejenként három pokrócot, azokat tekertük a testünkre. Mikoris, no... pontosan megmondom: 1969. szeptembertől 1970. január 7-ig jártunk ezzel a ZIL-lel mindennap Pestre. Emlékszem én nagyon jól, a libegőt építettük akkor. A János-hegyen huszonöt centis hó volt, mi meg minden este felkapaszkodtunk a platóra. Mert a család nagy úr. Hazajönni meg jó.

Érti ezt maga? Ahogy megkaptuk azt a rohadt ZIL-t, ott hagytuk a szállót — pedig aki akarta, annak olyan helye lehetett ott, hogy az anyja hasában se jobb —, és szaladtunk fagyoskodni. Amikor hazaértünk, úgy kecmeregtünk le a plafóról, mint a csúzos öregasszonyok, meggörnyedve. Jó időbe telt, amíg ki tudtuk egyenesíteni a derekunkat.

Elhiszi, hogy néha csak vacsorázni jöttünk haza? Sürgős volt a munka, hajtottunk, mint a hülyék, sokszor még sötétben is dolgoztunk. Természetesen nem ingyen, azt mondani sem kell. Előfordult — bizony nem is egyszer —, hogy este tizenegy, negyed tizenkettő volt, amikor a családra nyitottam az ajtót. Megnéztem a gyerekeket, haraptam valamit, szundítottam egy sort, aztán már fordult is velünk a ZIL.

Betonozni. Mert amióta Pestre járunk, mi mindig csak betonozunk. Sokat gondolkodtam már rajta, talán nincs is a világon annyi beton, mint amennyit mi már elkentünk. Lehet, hogy csak álmodom ezt a rengeteg betont? Egyszer egy hatalmas placcot készítettünk, ha jól emlékszem, valahol Budaörsön, elérne rajta akár három-négy falu is. Reggel, amikor odaértünk, már annyi volt a betonkupac, hogy nem lehetett a sok halomtól látni. Nekiestünk, mint bolond az anyjának, de az a sok gép — az a sok rohadt nagy gép! — csak úgy szórta az anyagot.”

Gödöllőn járunk, J. nem szól többet egy szót sem. Az üléstámla és az ablak ölébe ejti a fejét, úgy vélem, már alszik is. Ki tudja, miért, de talán csak a századik autóbustutamom értem meg, miért tud valaki egyik percről a másikra mély álomba zuhanni. Ültében.

*

„Látod azt a repedt sarkú, részeges vénasszonyt, mennyi pakkal nyomakodik fel a kocsira? Összevásárolta ez ma is egész Pestet. Akár hiszed, akár nem, ezek mindennap cédulával indulnak, némelyik egy egész utcának vásárol. Nem csinálnak ezek az asszonyok egész nap semmit, ahogy megérkezünk, már fel is szívódnak. Bámulják a kirakatokat, járják az üzleteket, teljesítik a megbízásokat. Nemcsak húsért, banánért mennek, mindenféle himi-humit keresnek. Melltartót a szomszédasszonynak, belvárosi pulóvert a keresztlányknak. Aztán hazafelé meg kell még állni a józsefvárosi piacon is. No, nem mondom, onnan én is hozok húst, ezt-azt, mikor mit kér az asszony.

Ezeket a nőszemélyeket takarítani velték fel. Van ott a munkahelyen iroda, lakókocsi, nem mondom, az elején még csak-csak rendben tartották valahogy. Ma már megehetne tőlük a kosz! Egyszer kivertük a balhét, kértük a főnököt, hogy

legalább vizet hordasson velük. No, abból bizony nem sok megye a gigánkon, amit ők hoznak.

Az a legszebb, hogy vállalati politikából tartják őket. Érted? Vállalati politikából. Azt mondja a főnök: csak ne morogjanak, emberek, ez jó maguknak, hogy tartjuk az asszonyokat. Ahogy elmagyarázta, lehet is benne valami. A létszám-gazdálkodás miatt van így, ezzel érvelt a góré. Szóval, benne vannak a létszámban, több pénzt kap a cég, amit munkabérré lehet kifizetni. Ezeknek a kószálóknak természetesen kevesebbet adnak — no, meg is nézhetné magát az úristen, ha annyit keresnének, mint mi! —, a lecsipentett pénzzel meg javíthatják az igazi melósok keresetét.

Szóval, mennek, szaladgálnak ezek, mint a férgelő csirke, de bánja most már a fene. Ha ezen az áron kaphatunk valamivel többet, akkor csak hordják a repedt sarkukat meg a festett körmeiket — láthatod te is, hogy némelyik még azt is kikeni-kifeni — Pestre. Meg persze a csirkét is. Némelyik asszony még az ura elől is ellopja otthonról a csirkét, megy vele a piacra. Az árán vesz magának valami göncöt — fekete csecstartót, vagy ilyesmit —, aztán hazafelé még mutogatja is a szemérmetlen a buszon. De azért olyan is akad, aki a kocsiában áll meg a csirkepénzzel.”

*

Nyolc-tíz asszony ül a buszon. Jobbára túl a negyvenen, szinte majdnem mindnek csak néhány éve van munkahelye. Kihasznlják a lehetőséget, minden hajnalban ők is felülnek a százkilométeres útra induló autóbusra. Keresnek egy kis pénzt, némelyiknek talán még valamicske nyugdíj is összejön. Fiatal — egészen fiatal — csak egy van közöttük. M. nincs még húszéves sem. Szívesen beszél a diszkóról meg Oszter Sándorról, reggel zsebrádióval indul munkába. Reklámszatyrában ott van a hozzávaló fülhallgató is, nagy paláver lenne, ha egyszer hangosan rádiózna. A „lacco” meg a „baro” zenét „komálja” és egyáltalán „nem csípi a szakadt krapekokat”. Egyidőben jóvágású, fekete fiatalember helyettesítette az egyhetes váltásban dolgozó két gépkocsivezetőt, M. szerint ő nem tartozott az utóbbiak közé. Szemében még hetek múltán is a sóvár öröm fénye villant, ha valaki a leghaloványabb célzást is tett valamiféle feltételezett kapcsolatukra.

*

„Kézbesítő vagy küldőnc a titulusom. Viszem a fejesek levelezését egyik irodából a másikba, nem mondom, nem kell megszakadni bele. Közben frankó cuccokban járhatok, nem kell olyan topisnak lennem, mint sok más lánynak. Sokszor pedig ki is mehetek a telepről, sokfelé küldözgetnek ezzel-azzal a városba. Ismerem már úgy, mint a tenyeremet. Ezt azért mondom, mert van olyan kézbesítő csaj is, hogy kettőig sem tud számolni, a legnagyobb utcát is nehezen találja meg. Frankón, összetörnöm nem kell magam. Ha kimegyek a városba — bérletet ad egyébként a cég —, nem számoltatnak el minden perccel. Szédelgek egy kicsit, az is megesett már, hogy elmentem megnézni egy jobbféle filmet.

Fizetéskor persze nem kell taxi, hogy hazavigyem a dohányt. Ez az egy a difi. különben — ha több suskát adnának — megmaradnék én itt sokáig. Hív a nővérem, menjek hozzájuk dolgozni, szövívő lehetnék. Valami betanítottmunkás-féle, aztán meg szakmát is lehetne szerezni. Bolond jól keresnek, nem mondom, ezt én is el tudnám viselni. Csak attól remázok, hogy bezárjanak egy rohadt bűzös műhelybe.”

*

Amikor legutóbb — nem is olyan régen — találkoztam a buszon M.-el, válasz nélkül maradt egy kérdésem: „Nézd, M., elhiszem, hogy lubickolsz a szabadságban, de nem gondold, hogy most kellene valamihez kezdened, amíg fiatal vagy? Meddig akarod csinálni ezt a tingli-tanglit?” Felelete egy tanácstalan, üres vállvonás volt.

Ma már hiába keresem a buszon. J.-től tudom, hogy a Soroksári úton, a HPS gyárában kezdi a műszakot.

Nemrégén maga J. is megvált a korábbi vállalatától, az „út-vasút”-tól. Sok-sok év múltán, és nem is egyedül. Persze, csak a cég változott, a betonozás maradt.

*

„Mi a brigádban mindig azt mondtuk — mármint az előző munkahelyen —, hogy innen megyünk nyugdíjba. Nem így ala-

kult. Eljöttünk, mert ígérték néhány száz forinttal többet, de a legfontosabb az, hogy reggel egy fél órával később kell indulni, este meg hamarabb otthon vagyunk. Meg aztán az az igazság, hogy a közös vállalkozásnál, mostani helyünkön, valahogy a becsületünk is nagyobb. Az „út-vasút”-nál meg a kutya se köpött ránk. Nem tudom, jól mondom-e, de úgy néz ki, hogy a bejáró melósokat más szemmel nézik, mint ha ide-oda lehetne lökni őket.

Szóval, már hosszú évek óta az „út-vasút”-nál voltunk, de a közvetlen görén kívül még a madár sem szólt hozzánk. Egyszer — emlékszem, pontosan Mikulás előtt — látom, hogy a nagy fekete autóból, Mercédésznek mondták, kiszáll a vezérigazgató. Nagy ívben húzta el mellettünk a csíkot, a sok slapaj meg ott keringett körülötte. . .”

Szalad a busz, odakünn éppen pirkad. Legalább húsz ember mélyen alszik: az elsukló kurta fújásokba, a monoton phü-phü, phü-phü finomságába beledörömböl egy-egy durva horkantás.

*

„Azért mondtam, hogy ülünk le a Keletinél, a Tükrösben, mert ma úgysem megyek be dolgozni. Előfordul néha. A múltkor, sajnos, rosszul végződött, mert estére berúgtam, és olyankor hülye az ember. Állat. Az állat pedig nem tud gondolkodni. Összefutottam egy haverommal, ittunk mindenfélét. Itt Pesten még nem volt semmi baj, de az a dilink támadt, hogy elmeigyünk haza taxival. Már egész közel jártunk, amikor azt mondtuk: ha már ilyen urak vagyunk, még benézünk a Nyírfácskába. Onnan meg elmentünk — még mindig taxival — a Cserhátba. A vége az lett, hogy... úgy raktak ki a kocsiból, a fuvar meg ezerhatszáz forint volt. No, mindegy, kár sopánkodni... késő... .”

Mondjam azt, hogy a feleségem az oka, hogy miatta iszom? Az elején azt hittem, ha messzire megyek dolgozni, és éjszakára vagy egy héten csak egyszer jutok haza, még edesebb lesz az együttlét. Fordítva történt. Most már oda jutottunk, hogy ha mellébújok, elkezd kiabálni. Olyanokat mond, hogy ne nyúljak hozzá, hogy ő engem úgy... szóval az ágyban... nem kíván, és egyáltalán nem is tud elviselni. Elhidegült.

Ahogy meg tudomra adja, az megalázó, nagyon megalázó, szeretnék olyankor a föld alá süllyedni. Én is ember fia vagyok, de másra még szükségből sem akarok fanyalodni. Nekem feleségem van. Felpanaszoltam az anyjának is, azt felelte, hogy az asszonyba nem lehet belebeszélni, ha már egyszer nem kell neki. Váljak el! Elválni... ezt meg nem akarom... Ott a három gyerekem... melyiket adnák nekem...?”

*

Másfél évvel ezelőtt eltűnt egy ember. Fizetésnapon az öreg Cs. nem jelent meg a busznál, nélküle jöttek haza. Nem került elő másnap meg harmadnap sem, ekkor már a legrosszabbra gondoltak. Leütötték, kirabolták, az is lehet, hogy a pénzéért — lehetett nála vagy ötezer forint — el is tették láb alól. Valaki a nagyobb bizonyosság kedvéért még azt is hozzátette, elképzelhető, hogy soha nem kerül elő. Eltűntettek már valakit húsz forintjáért is, nem ötezerért.

A negyedik napon jött a hír. Cs. megvan. Valahol Miskolc környékén találták rá, ruhátlanul, táská és pénz nélkül. Vonaton lett rosszul, aztán bizonyára kifosztották, mentők vitték kórházba. Amikor valamennyire javult, és meg tudta mondani, hogy kicsoda — az iratai sem maradtak meg —, elszállították Balassagyarmatra. Kórház után betegállomány, majd leszálalékolás lett a vége. Azaz, az átmenet. Mert jó egy év múltán Cs. újra hajnalban kel, az autóbuszváró felé hangolt hajnali lépésmuzsikában övé a neszező csoszogás.

*

„Mit tehetnék, újra felvettem a lapátot. Úgy tudtam, hogy az egyéves leszálalékolás pont a nyugdíjig tart, de elszámítottam magam. Kiderült, hogy a bányánál töltött éveim után kevesebb kórkedvezmény jár, mint gondoltam, és egy fél évig még dolgoznom kell. Ide járok vissza, Pestre, pedig már igen csak ellenemre van. De nincs más választásom, erre a kis időre nem köthetek új koloncot, ráznom kell a régi. Olvasom mostanában — mert az újságot nagyon szeretem, meg ha lehet, akkor a televíziót és a rádió híreit sem mulasztom —, hogy

másként bánnak mostanában a bányákkal, a bányászokkal. Ha annak idején nem lökik el a szemet, talán minden másként alakul. Az életem is... .”

*

Már több mint egy órája várom a Keleti pályaudvarnál, a vasútigazgatóság téglalapúlete előtt a Csepelről érkező buszt. Valami hiba lehet a motorral, tippelek, gyakran megesik ezekkel az öreg Ikaruszokkal. Ráadásul ezen a héten Feri bácsi a soros pilóta, ő komótosabban, bibelődve szerel, könnyebben ráadja fejét a mentesítés kérésére is. Az pedig időbe telik. A sárgatáblás — „Szerződéses járat” — kocsik véget érni nem akaró kigyójában végre feltűnik a mi buszunk. Az első ülésről ismerősként nyitják az ajtót, fellépek és... azonnal tudom, hogy a különbusz minden előnye ellenére ma vonatra kellett volna szállnom.

Fizetésnap van. Sörösüvegek gurulnak esőrömpölve az ülések között, hazáig legalább tízszer a kezembe nyomják a zöld, literes borosüveget: „különben örök harag” meg „mire vágysz fel.” Kerepesen, a Kis-Bagi csárdánál, esetleg még a turai elágazás előtt a fél autóbusz levizeli az árokpartot, éppencsak félre fordulva. Itt fogja majd elkiáltani magát Feri bácsi: most már aztán tartsák vissza, emberek, hazáig nincs csövelés!

Aszdon elébb persze még meg kell állni a benzinkúttal szemben, az országút túloldalán. Egy erőszakosabb csoport innen kacsázik el a közeli mocskos kocsmába „csak öt perc, egy korsó sör az egész” felkiáltással, hogy aztán egy fél óra múlva a sietősebbek visszaráncigálhassák őket a kocsira.

Nehéz az indulás. Gy. talán már nyolcvanadszor üvölti az „akácos utat”, de hazáig még legalább negyvenszer elmondja, annyi szent. Van ideje, a másfél órás út ilyenkor kétszer-háromszor annyi. Egy-egy faluban a hazaérkezők némelyikét úgy kell letuszkolni: az autóbusról, odaragad az üléshez. Még az élelmesebbje is elpilled, alig találja a lapátot, csákányt, drótot, deszkát, lécköteget, csövet: mindazt, amit fölöslegesnek vélt az építkezésen, jobb helyét látja otthon.

Végre üres a kocsi. Az utolsó faluba a gépkocsivezetővel és az öreg Cs.-vel hárman érkezünk, J. és a brigád már más autóbusszal, más céghez jár. A pilóta összegyűjti a padlón szaladozó üres üvegeket, viszi a betétért a kocsmába. Borra valóféle ez neki. Az iskolánál megfordul az autóbusz, a gépkocsivezető viszi Gyöngyösre. Péntek van, szabad a hét vége, ezen az estén a parasztházban bérelt vendégszoba helyett már otthon agyaznak neki.

*

J.-vel találkozom, ő már itthon van. Igaz is, nem hallottam egész úton a hangját, amint keményen-durván hajtja, hajtáná hazafelé társait.

„Jobb helyünk van a közös vállalkozásnál, ha tsz-cég is, annyi bizonyos. Igaz, a brigád is úgy szállt át egy másik buszra, hogy a senkiembereket, az ordibálókat, meg azokat, akik egy nap ötvenszer is eloldalognak a budira, nem hoztuk magunkkal. Nem kellett, mások helyett nem dolgozunk.

Most megyek a kocsmába, megiszom egy féldecit, nem volt egész nap semmi. Nálunk aztán nem is lehet szeszelni munka közben, meg is nézhetnének magunkat. Gyógyszergyárban birkózunk a betonnal, ott könnyen meglehet a galiba, az ittas ember csuda sokszínű tűzijátékot csinálhat. Szóval, a munkát itt még komolyabban kell venni, mégis jó lóra tettünk, az már bizonyos.

Csak egy jobbat tudnék elképzelni... ha nem kellene a nyolcórás vagy még hosszabb munkán kívül három-négy órát még utazni. De miben válogathatánk? Felvettem most itthon a faluban egy tehenészt a tsz-be, lakást adtak neki, meg keres vagy hat-hétezer forintot. Gondolom, az állattenyésztésben, valahol a közelben, akár már holnap is helyet találnék. Mehetnék én is az istállóba reggel kettőkor, a munka második felének meg — két részletben kell, úgy-e, a napot ledolgozni — késő este lenne vége. Vasárnap, karácsonykor, meg húsvétkor is, mert a jószágnak nem mondhatom, hogy én most pihenek. Így meg szombaton és vasárnap az úristen se parancsol nekem. A magamé meg a családé vagyok.

Hétfőn reggel aztán újra felülök a buszra.”

Kelemen Gábor

Bordásfalak

A termelészövetkezet acélszürke Volgája tegnap kora délután fuvarozta haza a kórházból V. Sándort. Két hete, amikor vitték, üvöltött a mentő szirénája, a faluszéli kutyák ijedtükben elhallgattak. Az ifjúsági szervezet vezetőségi ülésén borult az asztalra.

— Infarktus! — csóválta a fejét a trágédiák látványához hozzáédződött orvos, látva az összeesett fiatalembert, s a körülötte riadtan ácsorgó KISZ-eseket. — Szerencsére nem súlyos...

Látogatók adják egymás kezébe a kilincset. Járt már itt a tanácselnök, üveg szemelt rizlinget hozott, úttörők toppantak be virággal, meg a gazdaság elnöke, iratokkal.

— Tudom, hogy még sokat kell pihened, de a következő vezetőségi ülésen a szarvasmarhaprogram végrehajtását tárgyaljuk. Ha kedved telik benne, igazán összeállíthatnád az előterjesztést. Ne erőltessd meg magad, csak bő vázlatra gondoltam! Te úgy is olyan vagy, aki utálja a haszontalan perceket — állott elő kérdésével a szokásos „na, hogy vagy?” után.

Az agrármérnök arcán az izgalom halvány pirossága jelent meg, tétova mozdulattal nyúlt a lapok után.

— Rendben, főnök! Hét végére küldhet érte.

Most is előtte az elektronikus zseb-számoló, az ágazat kiselejtezésre erelt írógépén pötyögtetett kimutatások.

— Mit csinálhatnék? Az én dolgom — emeli fel hangját védekezve, mint aki támadástól tart, ha szóba hozzák egészségi állapotát.

— Sanyit nagyon leterhelték — szól közbe a férjét pátyolgató V.-né. — Tanácstag, betanított munkásoknak tart előadásokat, bevásárolták a megyei népfrentbizottságba. S mellette még állatnyesztési ágazatvezető, amiért a fizetését kapja...

— Nem terhelt le senki, én vállaltam sokat — berzenkedik maga elé meredve. Talán a délelőtt szállingózott bodorkék lüstkarikák nyomait kutatja a szoba légtérében, pedig azok régen szertezüllöttek, az asszony kétszer is szellőztetett. Az egyik fejögulyás tért be a majorból hazafelé menet, örvendezve az új Alfa-Laval fejgépeknek, ő pippantott rá, figyelmeztetni pedig nem merték, még sértésnek vette volna. — Azt hittem, ha valaki egy-

Látni, a diskuráláshoz sincs kedve, s megbántani sem szeretne senkit. Esztendeje még arról beszélgettünk: a faluban élő értelmiségieknek iratlan kötelessége a közéleti szereplés. Nemcsak valami belső kényszer parancsolja, a környezet is áhítattal vágyik rá, hogy tanult emberek vegyék kezükbe ügyeik intézését, képviselőket azok lássák el, akik eligazodnak paragrafusok, ügyintézők, járási szervek között. Akkor is szóba hozta V. Sándor az igazságosabb teherviselést. Példákat sorolt nyugodt életű pedagógusokról, akik délután fél kettőkor már a szőlőlugas haszontalan vesszőit metszik, s csak akkor mozdulnak ki otthonukból, ha a szülői munkaközösség bált rendez a felsőtagozatosoknak. „A másik véglet a funkciók halmazása.” — vitáztam vele. „A téves vezetői tán örülnek is ennek. Így csak egy ember nincs kőznél. Én össze tudom egyeztetni, hiszen az istállókban hajnalban kezdődik a műszak, napközti rendszerint jut időm társadalmi munkára is. De ha az üzemgazdász lenne a helyemben? Nincs olyan óra, hogy ne keresnék... — magyarázta V. Sándor legutóbb. S a lelkiismeretet omlegette, hiszen a megbízatásokért nem jár fizetség, legfeljebb jó szó.

...

Vastagon kell aláhúzni a számtanpélda végeredményét. A ceruza hegye kitörök. A mini-rulettet utánzó (?) ceruzahegyező „működésképtelen”. Mindig épp az utolsó pillanatban roppantja el a hegyet. Már az asztal fele, a szék, a szőnyeg, de még a három-négy méterre levő ágy is szép, hullámos szélű, papírvékony fadarabokkal, s finom grafitporral van borítva. A ceruza egyre fogy. Kétszáz adok tízéves gyermekem kezébe (zsilett-pengét nem merek!), próbálkozzék azzal. Keserves, de eredménytelen negyedóra után a tehetetlen düh könnyeitől nedves, már szinte felismerhetetlen csonkot magam teszem írásra alkalmassá. Nemcsak a gyerekek, én is dühös vagyok a „ceruza-csináló iparra”, a ceruzahegyező gyártókra, a vastag aláhúzást kérő iskolára, de legfőképpen arra a kétbalkezes kölkökre, aki már mindent tud arról, hogyan születik a kisbaba, aki a matematikai halmazelmélet alapjaival az óvodában ismerkedett meg, aki természetesnek veszi az ember holdraszállását, akinek nem okoz gondot a plazma vagy a negyedik dimenzió megértése, de egy nyavalyás ceruzát nem tud kihegyezni.

Én — sokat nemigen tévedek — hatéves koromban vettem (vehettem) először, engedéllyel, éles kést a kezembe, s indultam farigcsálni. Nyolcéves voltam, amikor sikerült megszereznem az első bicskám, ami már mindig nálam lehetett, s tíz-tizenkét éves koromban — társaimhoz hasonlóan — már nem okozott semmiféle gondot a késen kívül a kalapács, a harapógó, a fűrész, a ház körül található más szerszámok használata. Kellett is ez a tudomány, különben hogyan lehetett volna csüzlit készíteni, bodzapuskát faragni, kishajót csinálni. Játékaim egy részéhez — talán a legemlékezetesebbekhez — „két kezem munkájával” jutottam. A nyilak, a kardok, a pisztolyok, a kis favonatok, a fakocsolya, a cernagurigából, madzagból és fémlémezből készített repülő, az ólomfigurák nem a szükség miatt készültek házilag, általam. Az élményért, a „megcsinálás”, el-

készítés szellemi és fizikai munkájának élményéért. Mert nem volt annál jobb játék, mint órákig keresgélni a megfelelő csüzlinyelet, vagy a jó gumit és bőrt hozzá, vizsgálgatni a libatollakat, melyik lenne alkalmas a nyílvevőhöz, és olvasztani az ólmot. Ezenközben pedig sok mindent megtanultam. A kezemmel és szememmel ismertem meg környezetem. Tudtam, hogy lyukas kulccsal lehet fűtyülni, hogy gyufaméreggel lehet durrantani és oltatlan mésszel robbantani. Tudtam, hogy a nedves fa megdagad, hogy a drót, ha gyorsan hajlítgatom, megmelegszik, hogy a vas a víztől rozsdás lesz, hogy a sárkánycsináláshoz nád kell (mert az könnyű, de erős), és az ólomöntéshez a legjobb formát nyerskrumpliból lehet faragni. Tudtam, hogy a papsajt ehető, hogy a réten talált sóska finom, hogy az akácvirág édes, és a lepényfa hosszú, hüvelyes termésében levő mézszzerű anyag egyenesen fölséges ízű.

Tízéveskori tudásom azonban ezer tekintetben elbújhat a mostani tízévesek tudása mellett. — Én — mi —, biztosan ügyesebbek voltunk gyerekkorunkban, de bizonyosan tájékozatlanabbak is, mint a most felhívó gyerekek. Sokszor vágtuk el a kezünket, ütöttünk a körmünkre, égettük meg magunkat, csíptük vérhólyagossá bőrünket. Most kevés az ilyen baleset. Másféle a megismerés folyamata, egyre kevesebb hely jut benne a tapasztalásnak, egyre több az agymunkának. Jó ez? Rossz ez? Nem tudom.

Gyerekeinknek — az iskolában is, és ha munkába állnak — a kezűgyesség, a pontosság, a „megcsinálás” okozza a nagyobb gondot, nem a megértés.

A ceruzát én hegyezem, a lépten-nyomon elromló bolti játékokat én javítom, szöveget a falba én verek, a ház körül — ha kell — én vések, fúrok, faragok. De az úrhajókat, a háború nélküli világot, a rák gyógyszerét és a minden eddigit fölülmúlóan szép műalkotásokat nem én fogom kitalálni, elkészíteni, létrehozni, megvalósítani.

F. A.

Az fizet, aki vállal. Szabad idejével, néha az egészségével, s az sem lohasztja a lelkesedést, ha kollégák lopva megmosolyogják.

*

Kis község a hegyek között, templomáról idegenforgalmi kiadványok is megemlékeznek. A hódfarkú cseréppel borított, palaköböl rakott házacskák lassan kapaszkodnak a meredek talajon. Hetente elvetődik erre egy-két panorámás autóbusz. Utasait nem szívelik a helybeliek, mert a jármű félig elhúzott ablakából gyakran repülnek ki üres sörösüvegek, bicskával felnyitott konzervesdobozok. Inkább messze lehúzódnak az útról az alacsony léckerítések tövéhez. Az egyik ilyen sövény mögötti házikóban élnek hárman: L. Vince gépészmérnök, H. József beosztott agronómus, B. Gábor mezőgazdasági technikus. Ezt az épületet sem emlegetik szívesen a faluban.

— Három évet kell lenyomnom. Még tíz hónap a tartozás — mondja a gépész, aki a fővárosban nevelkedett, s jobb híján a b.-i közös gazdasággal kötött tanulmányi szerződést.

— Azt sem tudtam, hogy ilyen nevű település is van a világon — mosolyog s körbevezet otthonukban. Alaposan kicicomázták. A helyiség, ahová a bejárati ajtó nyílik, amolyan előszobaféle. Tele kőcsögökkel, rózsákkal, kipingált tányérokkel, a sarokban szüette rokka árválkodik, faragott nyelű guzsaly, a falhoz döntve, mintha az ember legalábbis egy helytörténeti múzeumban járna.

— Szóltunk a lányoknak, hogy ez a hobbink. Hozták, alig győztük elhelyezni. — kommentálja vigyor kíséretében a tárlatot a gépész. — Volt itt egy gyűjtő, ígért érte húszezer forintot. Elküldtük, hiszen akkor legalább a dupláját megéri. Nem? — néz rám kérdően, mint aki néprajzkutatót várt. Ő a ház parancsnoka.

— Ide érkezünk, egyszerre hárman. A szövetkezet ezt a lakást ajánlotta fel. Nem nagyon lelkesedtünk a csupasz falakért, a doh kellemetlen szagú ördögét azóta is kölnivízzel üzzük el. Szerződés lett belőle — mosolyog H. József, akiből ezermester lett; bárpultot eszkaabált, díszgyertyákat öntött, s esténként remekül kamatoztatja tudását a gitáron.

— Próbáltunk társakat keresni a kultúrházban. A srácok kinéztek bennünket. Mintha paravánt húztak volna közénk, ha beléptünk. Vincétől származott az ötlet, hogy a „legényszállásból” csináljunk „kultúrszállást”. Elég volt két lányt végigvezetnünk „lakosztályunkon” némi diszkózene kíséretében. Azóta belépőjegyet is szedhetnénk. A beugró egyébként egy üveg ital — mondja Gábor, aki hat hónapja abbahagyta a növénytermesztést. A termelőszövetkezet gépkocsivezetőt keresett egy ZIL-re, s mivel hivatásos jogosítvánnyal rendelkezik, gyorsan jelentkezett.

— Kétszer annyit keresek. A pénzre, meg addig van szükség, amíg az ember fiatal, s élvezni tudja, az élet örömeit — hirdeti bölcösen.

— A falusiak mit szólnak...?

— Mit szólhatnának? Este hattól magánemberek vagyunk. Van aki megbélyegzi a házat, mások meg a kapu előtt nagyot sóhajtanak, sóvárognak, hallva a muzsikát, nevetést. Napközben pedig tisztelnek bennünket, mert frissek vagyunk, kiki becsülettel ellátja feladatát — válaszol L. Vince.

— Rebesgették, hogy magunkba zárkozunk, nem érdekel bennünket semmi más, csupán a szórakozás. Másként akartuk. Figyelmeztettek is: az idegenből jöttek harcolni kell, amíg befogadják. Harcoltam én eleget a vizsgák előtt, meg anyámékkal. Dolgozni és pihenni jöttem ide az isten háta mögé — dűnnyögi a beosztott agronómus, s bekapcsolja a magnetofont.

A szoba megtelik az ABBA-együttes hangjával.

*

— Szeretnek, becsülnek. Nekem ettől nincs is többre szükségem, mert az ember csak akkor lehet igazán boldog, ha erzi, a környezete is elégedett vele — magyarázza G. Dénes tanár. Két és fél évtizede vezeti be a cs.-i nebulókat a tudományok titkaiba, s lelkesen újságolja, hogy akad már olyan gyerek is, akinek anyját szintén ő tanította a betűvetésre.

Tekintete a tanári szoba ablakának másik oldalára téved. Az udvaron szaladgáló gyerekeket figyel elgondolkodva, akik a nagyszünetben a télutó nyújtotta örömeiket habzsolják.

— Hozzászoktattam az embereket, hogy bármikor bármit kértek, igent mondtam.

Azt is megszokták, hogy jelentéktelen apróságokkal ne nagyon zavarkodjanak. Ilyenkor sem hagyta el számát egy „nem” sem, de megértették: a kérdésekkel is csinján illik bánni — mondja megcsócsálva a szavakat, s felemeli fejét, mert ezt kéri tanítványaitól is: ha hozzá beszélnek, vagy ők szólnak valakihez, szemtől-szembe tegyék.

— Nem mindenki ilyen — ellenkezem, sorolva a példákat idősebb, fiatalabb falusi értelmiségiekről, akik elzárkóznak a közéleti szerepléstől, csupán csak munkájuknak és családjuknak élnek.

— Előbb-utóbb rákényszerülnek. Az egyetemen nem tanítják senkinek, hogy a kisközségek lakói mennyire ragaszkodnak tanítóikhoz, legyen az pedagógus, agronómus, orvos vagy óvónő. Olyankor is tőlük várnak választ az őket foglalkoztató kérdésekre, amikor elegendő lenne fellapozni egy könyvet, vagy bekapcsolni a rádiót — dől ki belőle a válasz, mint lyukas zsákból a búza, s érdekes dolgot kezd fejtegetni. Hiányt emleget. Az elhivatottság hiányát, amely nem a szakmára vonatkozik, hanem a falu életében betöltött szerep felismerésére.

— Aki lavórból mosdik, ivóvizért a harmadik szomszédba jár, s a téli estéken baltával gyűjtősnakvalót aprítgat, eleinte irigységtől sárga képpel gondol városi kollégáira, akiknek minden csak egy gombnyomás. Arra törekszik; minél előbb olyan körülmények közé jusson, s az energiába kerül, ha lépést szeretne tartani szakmai területen. Távol tudományos műhelyektől, eszmecséréktől elzárva — bizony dupla fáradság, így észre sem veszi, hogy a szomszéd már háromszor is hívta megkóstolni az új pálinkát...

G. Dénest már többször hívták. Nagyobb településre igazgatónak, szakfel-

ügyelőnek. Némi iróniával említi, hogy minden csalogatás későn érkezett. Azután, hogy megtalálta helyét abban a környezetben, ahol ma is él.

— Volt, amikor az asszony beszélt le, máskor arra gondoltam: ki írja majd a körzet tanácstagjának beszámolóját. Mert azt is én bütykölöm. S higgye el, jobban izgulok, amikor felolvassa harmincunk előtt, mint ő maga — emlit egyet a kapcsolatok közül, amelyek idefűzik.

Arcán kisimulnak a redők, amelyeket esztendőik rajzoltak finom esetvonalókkal.

— Nincs baj a fiatalabbakkal sem. Csak hát nem mindenki úgy érkezik az autóbusz végállomására, hogy itt is egyenrangú munkát végezhet a jobb körülményekhez képest. . .

Mert van, aki muszájból helyezkedik el, a pályázati rendszer könyörtelenségét átkozva, más csak kitérőnek véli a megállót.

— A falusiak megérzik, hogy kikre számíthatnak hosszabb távon!

A folyosón sétálgatunk, kétoldalt díszes, keretekbe foglalt tablók. G. Dénes fényképe mindegyiken rajta. S boldog mosollyal mutogat: ebből katonatiszt lett, a másik üzemvezető a bányában, az ott, az a eingár lányka pedig az ötödik osztály főnöke.

Az udvaron ő vigyáz a srácokra.

*

Nyolc-tíz lépcsőfokot haladunk lefelé, esetlenül botorkálunk a koromsötétben, talpunk alatt kísértetiesen nyikorog a deszkapadló. B. Imre óvatosan tapogatja a falat, amíg végre megkönnyebbülve rálel a villanykapcsolóra. A plafon közepéről lelógó csupasz izzót huzat himbálja, árnyékunk vitustáncot jár a falakon. A helyiség olyan, mint tengerparti kiskocsmá matrózok ökölcsatája után. Szétdobált székek, a finom portól ezüstfehér és fenyveszöld színüket vesztett papírlampionok, egy hajdani újévköszöntés szőgyenlős romjai.

— Ez volt az! — sóhajt az agrárklub egykori vezetője. — Azt, hogy értelmiségi klub, nem mertük hangoztatni, nehogy nagyképűnek tartsanak bennünket. Holott a hivatása az lett volna, hogy a faluban élő tanárok, a tsz-ben dolgozó vagy ipari üzemekbe járó mérnökök, technikusok havonta egy-két alkalommal itt találkozzanak. . .

Kezdetben ment is minden, mint a kárikacsapás. Vitatkoztak a szocialista hazafiságról, előadást hallgattak a világúrkutatás legfrissebb fejleményeiről, a csalhatatlan bioritmusokról, filmankétokra gyűltek egybe. Főjek hozták asszonyaikat, még a nagyobb gyerekek is ott sündörögtek a pincében, amelyet közös munkával tettek barátságossá. Halványkékre me-

szeltek a falakat, rejtett világítást szereltek a gipszrubicból mintázott álmennyezet alá. A berendezéshez a tanács is hozzájárult néhány ezer forinttal. A kezdeményezést gyorsan szárnyaira kapta a szél, meggyeszerzte követendő példaként emlegették, dagadt is tőle a k.-iak melle. Fél év elteltével a kezdeti lelkesedés tüze hamvadni kezdett. Hol a gyermekek betegsége, hol túlóra, hol vizsgára készülődés, aratási kampánymunka szólt közbe.

— Utoljára tavaly szilveszterkor találkoztunk volna. Még azok sem jöttek el, akik befizettek virslire, italra — kesereg B. Imre. Fagyos este volt, hó pilinkelt, amikor házról házra kopogtatott. Szomorúan bandukolt vissza, mint akinek orra vérzik.

— Égett a képem a szőgyentől, mint egy eleven fáklya. . .

Az utcáról hívott, be boldog-boldogtalan, velük mulatott együtt reggelig. Még egyszer összeült a klub vezetősége, óráig vitatkoztak a kudarc okairól, sziporkázó ötleteket eregettek, hogy életet leheljenek az általuk csak tetszhalottnak vélt klubba.

— Az érveket azonban kénytelenek voltunk tudomásul venni. Mindenki elfogalt, sokat dolgozik, örül ha este ledőlhet a heverőre, öltönyét pizsamára cserélheti fel, elolvashatja az újságot. Mi volt még is a vonzó az elején? Az újszerűség, meg, hogy sokszor emlegettek bennünket — rágódik a klub volt vezetője.

Lekapcsolja a villanyt. A sötétség jótékony leple ismét eltakar. Csak a cigaretták parazsa villog, mint két apró szentjánosbogár.

*

Az orvosi rendelő épületét nehéz lenne eltéveszteni. Előtte a betonjárdán húszan-harmincan gubbasztanak, mint akik a maszkek pék ropogós cipóira várnak. Kicsi a várószoba, megszorul benne a levegő. A nap meg lassan korai rügyeket csal a kert kopasz ágaira. A rendelés kezdetéig még negyed óra.

— Így van ez majd mindennap — fogad már fehér köpenyben Sz. Nándor, körzeti orvos. Nem fiatal, koponyáján ősz fűtök is fehérlelenek. Másfél éve sincs, hogy megpályázta az üres állást, előtte kórházban dolgozott.

— Miért cserélte fel a nyugodtat a bizonytalannal?

— Ezt kérdezték a kollégák is. Egyik-másik anyagiassággal vádolt, mondván: biztos azért jövék körzetbe, mert ez egy kész aranybánya. Láthatta befeleijövet, miféle „arany” terem erre — mondja esendően, s leírhatatlan betegségek latin neveit sorolja.

— Meguntam az egyhangúságot, bár a kórtermekben sem panaszkodhattunk unalomra. Egy barátom beszélt rá, aki hason-

ló cipőben járt, s mióta falura került, alig ismerni rá. Kiegyensúlyozott, nyugodt. Amikor végigsétáltam vele a községen, csak ámultam-bámultam, mennyire tisztelik. Meg-megállt, mindenkihez volt néhány kedves szava. Általam ismeretlen unokák és nagymamák egészsége iránt érdeklődött. A kilométeres utat óra alatt tettük meg — magyarázza, mint aki magát is ismételtlen igazolni szeretné, hogy tudniillik választása helyes volt.

A faluban gyorsan megkedvelték. Ezen bátorodott fel, amikor egészségügyi felvilágosító előadásra vállalkozott télvíz idején. A tanácsházán viszont csak féltucatnyian ücsörögtek.

— Hát a többiek? — kérdezte kicsit kedvszegetten.

A jelenlevők hallgattak, amíg végül egyikük ki nem kottyantotta, hogy a moziban izgalmas film kockái peregnek.

— Akkor gyerünk oda mi is! — jött a hirtelen ötlet, s együtt mentek a kultúrház nagytermébe. Az orvos felment a gépházba, s kérte, hogy a szokásostól eltérően tartsanak tíz perc szünetet. Kiállt a vászon elé, s a telt ház előtt elmondta, hogyan védekezzenek a meghűléses betegségek ellen.

Vastapsot kapott.

*

A presszót nemrégiben alakították át, új függönyöket aggattak fel, kicserélték a berendezést is. A sarokba szerelt zenegép minden elnyelt kétforintos után ontja a melódiákat.

— Ez a mi fórumunk — mondja V. József, a helyi ipari szövetkezet műszaki vezetője. — Estőnként hazafelé ki-ki betér egy kupicára, kisfröccsre. Főként azonban beszélgetni, mert erre aztán egész nap nem jut az időből. . .

Délután a tornateremben voltak (nem a labdát rügták, ahhoz már öregnek tartják magukat, néha még az esti tévétorna is megerőltető), az új létesítmény tartozékainak felszerelésében segédkeztek. Műszakiak, szakmunkások.

— Ott nyüzsgöttek az építkezés elejétől, végéig. Éppen a leglényegesebb mozzanatnál hiányoztunk volna? Majd örülnek a gyerekeink — örvendezik felhevülve, mint aki forró vízben fürdött. Közben a munkatársak is az asztalhoz érkeznek. Élcelődve mesélik, hogy az egyik esztergályos még életében nem látott bordásfalat. Azt hitte, hogy létra.

— Én aztán elmagyaráztam neki — rikant egyet a magas szőke.

— Te? Meg te sem láttál eddig. Mit mondtál?

— Hogy ez az izé kemény valami, de az embert megedzi. . .

M. Szabó Gyula